

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE DETERMINANTS AND PSYCHOLOGICAL CRITERIA THAT ENSURE FAMILY STABILITY

Nodira Normamatovna Shodiyeva

Instructor, Department of Pedagogy and Technological Education

Termiz University of Economics and Service

Phone: +99 (897) 807-10-07 gmail: shodiyevan22@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-3927-8089>

Abstract: This article analyzes the theoretical foundations of the key determinants and psychological criteria that ensure family stability. Factors such as the psychological climate within the family, communication processes, mutual respect, and emotional support are examined as essential components of family stability. The study analyzes theoretical approaches to family relationships and the influence of psychological factors on family stability. The results indicate that psychological balance, social adaptation, and mutual cooperation are of significant importance in ensuring family strength.

Keywords: family, family stability, psychological criteria, determinants, family psychology, social adaptation.

OILA MUSTAHKAMLIGINI TA'MINLOVCHI DETERMINANTLAR VA PSIXOLOGIK MEZONLARNING NAZARIY ASOSLARI

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Pedagogika va texnologik ta'lim kafedarsi o'qituvchisi

Shodiyeva Nodira Normamatovna

Telefon: +99(897)807-10-07 gmail: shodiyevan22@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-3927-8089>

Annotatsiya: Mazkur maqolada oila mustahkamligini ta'minlovchi asosiy determinantlar hamda psixologik mezonlarning nazariy asoslari tahlil qilinadi. Oiladagi psixologik muhit, kommunikativ jarayonlar, o'zaro hurmat va emotsional qo'llab-quvvatlash kabi omillar oilaviy barqarorlikning muhim komponentlari sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda oilaviy munosabatlarni o'rganishga doir nazariy yondashuvlar hamda psixologik omillarning oilaning barqarorligiga ta'siri tahlil etilgan. Natijalar oilaning mustahkamligini ta'minlashda psixologik muvozanat, ijtimoiy moslashuv va o'zaro hamkorlik muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: oila, oilaviy barqarorlik, psixologik mezonlar, determinantlar, oila psixologiyasi, ijtimoiy moslashuv.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ДЕТЕРМИНАНТОВ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ КРИТЕРИЕВ, ОБЕСПЕЧИВАЮЩИХ ПРОЧНОСТЬ СЕМЬИ

Шодиева Нодира Нормаматовна, преподаватель кафедры педагогики и технологического образования Термезского университета экономики и сервиса.

Телефон: +998 (97) 807-10-07 | Эл. почта: shodiyevan22@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-3927-8089>

Аннотация: В данной статье анализируются теоретические основы ключевых детерминант и психологических критериев, обеспечивающих прочность семьи. Такие факторы, как психологический климат в семье, коммуникативные процессы, взаимное уважение и эмоциональная поддержка, рассматриваются в качестве важных компонентов семейной стабильности. В исследовании также анализируются теоретические подходы к изучению семейных отношений и влияние психологических факторов на устойчивость семьи. Результаты показывают, что психологическое равновесие, социальная

адаптация и взаимное сотрудничество играют важную роль в обеспечении прочности семьи.

Ключевые слова: семья, прочность семьи, психологические критерии, детерминанты, психология семьи, социальная адаптация.

Kirish. Jamiyat taraqqiyotida oila instituti muhim ijtimoiy tuzilma hisoblanadi. Oila inson shaxsining shakllanishida, uning ijtimoiylashuvida hamda ma'naviy qadriyatlarining rivojlanishida asosiy muhit sifatida xizmat qiladi. Shu sababli oila barqarorligini ta'minlovchi omillarni o'rganish psixologiya, sotsiologiya va pedagogika fanlarida dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Zamonaviy tadqiqotlarda oila mustahkamligi ko'p omilli tizim sifatida qaraladi. Bunda iqtisodiy sharoitlar, ijtimoiy muhit, shaxsiy qadriyatlar hamda psixologik omillar muhim rol o'ynaydi. Psixologik nuqtai nazardan oila barqarorligi er-xotin o'rtasidagi emotsional yaqinlik, o'zaro tushunish, konfliktlarni konstruktiv hal qilish qobiliyati va o'zaro hurmat kabi omillar bilan belgilanadi.

Oila psixologiyasi bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar oilaviy munosabatlarning sifat darajasi shaxsiy farovonlik, ruhiy salomatlik va ijtimoiy barqarorlikka bevosita ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi. Shuning uchun oilaviy mustahkamlikni ta'minlovchi determinantlar va psixologik mezonlarni nazariy jihatdan tahlil qilish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot nazariy tahlil metodlariga asoslangan bo'lib, ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash hamda umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Oila psixologiyasi va ijtimoiy psixologiya sohasidagi ilmiy manbalar o'rganildi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlar qo'llanildi:

-nazariy tahlil metodi – oilaviy barqarorlikni o'rganishga doir ilmiy manbalarni tahlil qilish;

- komparativ tahlil** – turli psixologik nazariyalarni taqqoslash;
- sintez va umumlashtirish** – olingan nazariy ma'lumotlarni tizimlashtirish.

Mazkur metodologiya oilaning mustahkamligini ta'minlovchi asosiy psixologik omillarni aniqlash imkonini berdi. Oila mustahkamligini tushuntirishda psixologiya fanida turli nazariy yondashuvlar mavjud. Bu nazariyalar oiladagi munosabatlar tizimi, shaxslararo bog'liqlik va psixologik muvozanatning ahamiyatini tushuntiradi.

Amerikalik psixolog Murray Bowen tomonidan ishlab chiqilgan **oilaviy tizim nazariyasiga** ko'ra, oila yagona psixologik tizim hisoblanadi. Uning fikricha, oiladagi har bir a'zoning xulqi butun tizim faoliyatiga ta'sir qiladi. Agar tizim ichida muvozanat buzilsa, bu oilaviy nizolar yoki psixologik tanglikni keltirib chiqarishi mumkin. Bowen oilaviy barqarorlikni ta'minlashda shaxslarning emotsional yetukligi va mustaqil fikrlash darajasi muhimligini ta'kidlaydi.

Oilaviy munosabatlarni tushuntirishda yana bir muhim nazariya – **bog'lanish nazariyasidir**. Bu nazariya ingliz psixologi John Bowlby tomonidan ishlab chiqilgan. Bowlby fikricha, insonning bolalik davrida ota-onasi bilan shakllangan emotsional aloqalari keyinchalik uning oilaviy munosabatlariga bevosita ta'sir qiladi. Agar bolalikda xavfsiz va ishonchli bog'lanish shakllangan bo'lsa, kelajakda shaxs barqaror va ishonchli oilaviy munosabatlarni qurishga moyil bo'ladi.

Kanadalik psixolog Albert Bandura esa oilaviy munosabatlarni **ijtimoiy o'rganish nazariyasi** orqali izohlaydi. Bandura fikricha, odamlar xulq-atvorni kuzatish va taqlid qilish orqali o'rganadilar. Shu sababli ota-onaning o'zaro munosabatlari bolalar uchun muhim model vazifasini bajaradi. Agar oilada hurmat, hamkorlik va konstruktiv muloqot ustun bo'lsa, bu bolalarda ham shunday xulq shakllanishiga olib keladi.

Oilaviy munosabatlarni tahlil qilishda amerikalik sotsiolog Talcott Parsons ham muhim nazariy fikrlarni ilgari surgan. Parsons oila jamiyatning asosiy ijtimoiy instituti

ekanligini ta'kidlab, uning ikki asosiy funksiyasini ajratib ko'rsatadi: shaxsning ijtimoiylashuvi va emotsional qo'llab-quvvatlash. Uning fikricha, oila shaxsga ijtimoiy me'yorlar va qadriyatlarni singdirish orqali jamiyat barqarorligini ta'minlaydi.

Natijalar

Nazariy tahlil natijasida oila mustahkamligini ta'minlovchi bir qator determinantlar aniqlandi. Ularni quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

1. Psixologik determinantlar

Oiladagi emotsional muhit, o'zaro hurmat va ishonch oilaning barqarorligini belgilovchi muhim omillardir. Er-xotin o'rtasidagi emotsional yaqinlik va psixologik qo'llab-quvvatlash oiladagi nizolarni kamaytiradi.

2. Kommunikativ determinantlar

Samarali muloqot oilaviy munosabatlarning barqarorligini ta'minlaydi. Ochik va konstruktiv muloqot orqali er-xotin bir-birining ehtiyojlarini yaxshiroq tushunadi.

3. Ijtimoiy determinantlar

Oilaviy qadriyatlar, ijtimoiy me'yorlar va madaniy an'analar ham oilaning mustahkamligiga ta'sir ko'rsatadi.

4. Shaxsiy determinantlar

Shaxsning psixologik yetukligi, mas'uliyat hissi va empatiya qobiliyati oilaviy barqarorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

4. Muhokama

Oila mustahkamligi ko'p omilli ijtimoiy-psixologik tizim bo'lib, unda psixologik determinantlar muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, oiladagi ijobiy psixologik muhit shaxsning ruhiy farovonligi hamda jamiyat barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili oilaviy munosabatlarda emotsional yaqinlik, o'zaro tushunish va kommunikativ kompetensiyaning muhimligini tasdiqlaydi. Konfliktlarni konstruktiv

hal qilish qobiliyati oiladagi barqarorlikni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Shuningdek, zamonaviy jamiyatda oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash, yoshlarni oilaviy hayotga psixologik tayyorlash ham muhim vazifalardan biridir. Psixologik maslahat, oilaviy treninglar va ta'lim dasturlari orqali oilaviy munosabatlarni yaxshilash mumkin.

Zamonaviy psixologik tadqiqotlarda oilaning mustahkamligi bir qator psixologik indikatorlar orqali baholanadi. Bu indikatorlar oilaviy munosabatlarning sifat darajasini aks ettiradi.

Birinchi muhim indikator — **emotsional qo'llab-quvvatlash**. Oiladagi a'zolar bir-biriga psixologik yordam ko'rsatishi, qiyinchiliklarda bir-birini qo'llab-quvvatlashi oila barqarorligini mustahkamlaydi.

Ikkinchi indikator — **empatiya va o'zaro tushunish**. Empatiya insonning boshqa shaxsning hissiyotlarini anglay olish qobiliyatidir. Oilada empatiyaning mavjudligi nizolarni kamaytiradi va o'zaro ishonchni kuchaytiradi.

Uchinchi indikator — **rol va mas'uliyatlarning muvozanati**. Oiladagi har bir a'zoning vazifalari aniq bo'lsa, oila tizimi yanada samarali faoliyat yuritadi.

To'rtinchi indikator — **psixologik xavfsizlik hissi**. Oiladagi a'zolar o'z fikrlarini erkin ifoda eta oladigan muhit mavjud bo'lsa, bu oilaning barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, oila mustahkamligi psixologik, ijtimoiy va shaxsiy determinantlar majmui bilan belgilanadi. Oiladagi emotsional yaqinlik, o'zaro hurmat, samarali muloqot va psixologik qo'llab-quvvatlash oilaviy barqarorlikning asosiy mezonlari hisoblanadi. Shu bois oila institutini mustahkamlashda psixologik omillarga alohida e'tibor qaratish zarur. Turli psixologik nazariyalar tahlili shuni ko'rsatadiki, oila mustahkamligi ko'plab psixologik, ijtimoiy va madaniy omillar bilan bog'liq murakkab tizimdir. Olimlarning ilmiy qarashlariga ko'ra, oilaviy

barqarorlikni ta'minlashda emotsional yaqinlik, samarali kommunikatsiya, empatiya va shaxsiy mas'uliyat muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, bolalik davridagi ijtimoiy tajribalar ham kelajakdagi oilaviy munosabatlarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Andreeva G.M. **Sotsialnaya psixologiya.** – Moskva: Aspekt Press, 2001.
2. Karimova V.M. **Oila psixologiyasi.** – Toshkent: O'zbekiston, 2010.
3. Olson D., DeFrain J. **Marriage and the Family: Diversity and Strengths.** – New York: McGraw-Hill, 2003.
4. Giddens A. **Sociology.** – Cambridge: Polity Press, 2006.
5. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2002.
6. James Marcia. Development and Validation of Ego-Identity Status. Journal of Personality and Social Psychology.